

УДК 65.012.4

О.В. Бурса

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ: СУТЬ І ЗНАЧЕННЯ

Розглядаються суть, функції та значення економічного потенціалу в загальному потенціалі підприємства, взаємозв'язок з іншими складовими загального потенціалу.

Рассматриваются сущность, функции и значение экономического потенциала в общем потенциале предприятия, взаимосвязь с другими составляющими общего потенциала.

Ефективність функціонування підприємства висуває на перший план завдання оптимального використання його потенціалу. А це, в свою чергу, вимагає глибокого розуміння суті та структури потенціалу. Проблемами структуризації потенціалу підприємства займалися І. Ансофф, А. Садекова, З. Шершньова, С. Оборська та багато інших науковців. Проте жоден з них не описує складові потенціалу в повному обсязі. Автором статті виділено три складові потенціалу підприємства – ресурсний, виробничий та економічний і здійснено спробу визначити складові економічного потенціалу, який, на нашу думку, забезпечує здатність ресурсного й виробничого потенціалів переходити в результати діяльності підприємства. Автор ставить завдання розглянути місце економічного потенціалу в загальному потенціалі підприємства, структурувати його і показати взаємозв'язок між складовими потенціалу.

Під економічним потенціалом країни (області, регіону) слід розуміти максимальну здатність галузей народного господарства виробляти промислову і сільськогосподарську продукцію; здійснювати капітальне будівництво, перевозити вантажі, надавати послуги населенню у певний період (протягом року, кварталу) для досягнення визначеної мети [2, 3]. Економічний потенціал являє собою сукупну можливість створення певних умов життя суспільства. Шляхом його використання виявляються особливості функціонування органічно взаємопов'язаних складових виробництва – продуктивних сил і виробничих відносин. Тобто він забезпечує здатність ресурсного та виробничого потенціалів переходити в результати діяльності підприємства. Певною мірою економічний потенціал приводить в дію рушійні сили економічного поля і формує механізм кінетичного перетворення ресурсів у результати діяльності підприємства, області чи країни в цілому.

З такої теоретичної передумови випливає, що, з огляду на об'єктивний зміст, економічний потенціал – це нагромаджена праця, яка виявляється в системі відтворення. Суб'єктивним змістом потенціалу є здатність людей використовувати цю працю. Отже, чим значиміші масштаби економічного потенціалу, тим вагоміші результати його ефективного використання.

Не менш важливою є роль економічного потенціалу у відтворювальних процесах. Місце економічного потенціалу на підприємстві можна подати таким чином (рис.1):

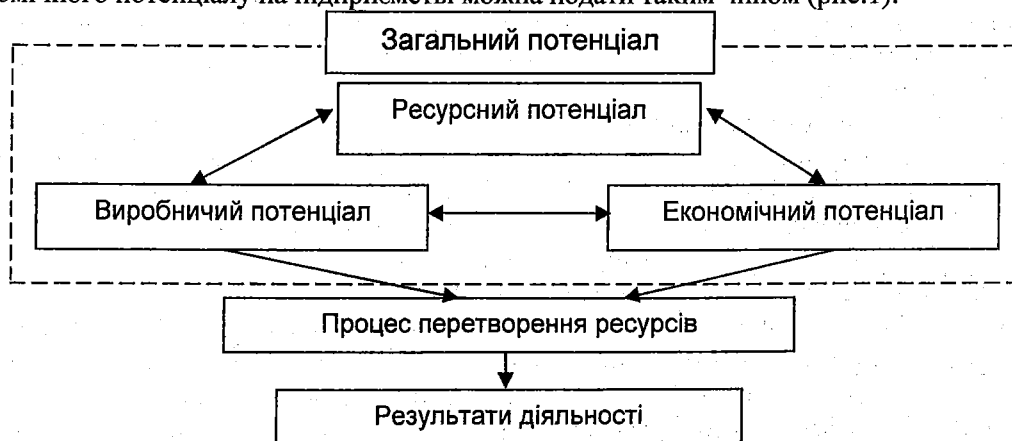

Рис.1. Місце економічного потенціалу в системі загального потенціалу підприємства

Економічний потенціал як економічна категорія відображає економічні відносини працівників у процесі нарощування масштабів суспільного виробництва й оптимального використання ресурсів і можливостей виробництва та реалізації продукції. Ці відносини виходять з об'єктивних економічних законів.

В економічному потенціалі важливу роль відіграють фінансові ресурси, що складаються зі статутного, додаткового й резервного капіталу, довго- і короткотермінових кредитів, фондів накопичення, вартості капіталу основних засобів, інвестованого капіталу, оборотних активів тощо. Не менш вагоме місце в складі економічного потенціалу займають нематеріальні ресурси, що є складовою потенціалу підприємства й здатні приносити економічну користь відносно тривалий період. Для цієї складової характерні відсутність матеріальної основи здобування доходів і невизначеність розмірів майбутнього прибутку від її використання.

Економічний потенціал характеризується також кількістю всіх трудових ресурсів та якістю їх підготовки, хоча до його складу входять лише фахівці економічних служб і відповідні керівники вищого рангу. Через економічний потенціал здійснюються балансування стану підприємства з його зовнішнім оточенням, забезпечення стабільності та перспектив розвитку. Характеристика економічного потенціалу підприємства залежить від досягнень науки і техніки, впровадження інновацій, величини виробничих потужностей і ресурсів корисних копалин, матеріалів, сировини, необхідних для діяльності тощо. Він формується під впливом безлічі різноманітних факторів і умов: прискорення розвитку науково-технічного прогресу, поліпшення використання виробничих фондів, зростання кількості трудових ресурсів, підвищення якості засобів виробництва, динамічної зміни економіки в цілому, розвитку міжнародної економічної інтеграції та багатьох інших. При цьому необхідно ретельно аналізувати дану інформацію.

Вплив вищезазначених факторів на економічний потенціал має суттєві відмінності. Кожен з них передусім впливає не на весь економічний потенціал, а на його окремі внутрішні елементи. У зв'язку з тим новий більш високий рівень економічного потенціалу формується як інтегрований підсумок потенційних можливостей усіх його внутрішніх складових.

При визначенні економічного потенціалу слід враховувати всю сукупність матеріальних і соціально-економічних умов і можливостей, а також раніше досягнуті результати діяльності підприємства. Для цього використовуються показники, що характеризують абсолютні розміри і структурне співвідношення всіх елементів продуктивних сил, їх якісний стан і параметри, досягнутий рівень і масштаби розвитку науки й техніки, наявність матеріально-сировинних ресурсів, ступінь їх освоєння та використання, рівень і динаміку зростання продуктивних сил.

У структуру повного потенціалу підприємства, окрім економічного, як бачимо (рис.1), входять ресурсний і виробничий потенціали, що тісно взаємодіють між собою. За допомогою цих складових економічного потенціалу приводиться в дію виробничий потенціал, тобто через свої складові економічний потенціал забезпечує процес виробництва і в той же час служить основою для результативності використання не лише виробничого, а й повного потенціалу підприємства. За наявності капіталу, грошових засобів, стимулів і різного роду економічних зв'язків економічний потенціал реалізує через випуск продукції виробничий потенціал і веде до отримання результатів роботи підприємства. Фактично економічний потенціал приводиться в дію повним потенціалом.

Отже, найтісніше економічний потенціал взаємодіє з виробничим, що виражає здатність трудових ресурсів досягти певного результату діяльності. Виробничий потенціал синтезує потенціали підприємств матеріального виробництва. Таким чином, якщо економічний потенціал включає потенціал підприємств як виробничої, так і невиробничої сфери, то виробничий характеризує виробничі можливості або сукупну можливість щодо продукування матеріальних благ і надання послуг лише підприємств матеріального виробництва.

У свою чергу, зростання величини і рівня використання виробничого потенціалу тісно пов'язане з розвитком усіх підприємств невиробничої сфери (освіта, охорона здоров'я, комунальне господарство), що є невід'ємними складовими економіки країни. Якщо залежність підприємства невиробничої сфери від матеріального виробництва стосується передусім формування матеріально-технічної бази перших, то підприємства матеріального виробництва, у свою чергу, залежать від невиробничої сфери щодо підготовки, раціонального використання і відтворення трудових ресурсів як основної продуктивної сили підприємства.

Виробничий потенціал є основою для здійснення власне самої праці. В нього перш за все входять прийняті на підприємстві технології випуску продукції та кваліфіковані працівники, які на відповідному технологічному обладнанні здійснюють певні операції над конкретними видами матеріальних ресурсів.

Іншою складовою загального потенціалу підприємства є ресурсний потенціал, що на відміну від двох попередніх складових, які носять динамічний характер, є статичним. Він включає в себе чотири різновиди ресурсів: матеріальні, які складаються з матеріально-сировинних, енергетичних і технічних; фінансово-економічні; кадрові; інформаційні. Матеріально-сировинні ресурси в основному відповідають предметам і засобам праці. Вони становлять матеріальну базу виробничо-господарської діяльності, і при їх допомозі реалізується виробнича функція підприємства. Фінансово-економічні ресурси в даному випадку – це грошові та фінансові засоби підприємства, які використовуються для придбання матеріальних ресурсів, необхідних йому у виробничо-господарській діяльності. До складу ресурсного потенціалу входять фахівці та спеціалісти комерційних підрозділів, які здійснюють пошук і постачання потрібної сировини на підприємство. І, відповідно, інформація про наявність необхідних ресурсів на ринку є останньою складовою ресурсного потенціалу.

Між компонентами потенціалу підприємства (див. рис. 1) існують взаємозалежності, що носять у певній мірі ієрархічний характер. Це пов'язано з тим, що ресурсний потенціал виступає підґрунтям і необхідною умовою для господарсько-виробничої діяльності. Але для того щоб ресурси виконали покладене на них завдання виготовлення тієї чи іншої продукції, потрібно, аби були задіяні організаційно-виробничі фактори, передусім технологічного характеру. Проте ці фактори є характерними складовими виробничого потенціалу. Тобто, як бачимо, ресурсний потенціал переходить у виробничий при наявності в останнього специфічних складових, які забезпечать процес виробництва. В свою чергу, економічний потенціал з його складовими забезпечує процес виробництва і служить основою результативності використання загального потенціалу підприємства. Інакше кажучи, через наявність капіталу, грошових засобів, стимулів і різного роду економічних зв'язків економічний потенціал реалізує через випуск продукції виробничий потенціал й зумовлює отримання результатів повної діяльності підприємства. Фактично економічний потенціал приводить у дію загальний потенціал підприємства [1, 4].

У нашому розумінні структура економічного потенціалу в найбільш загальному вигляді може мати такий вигляд (рис. 2).

Рис.2. Структура економічного потенціалу

Економічний потенціал можна вважати близьким до достатнього з точки зору забезпечення нормальних темпів економічного зростання. Але ця здатність сьогодні реалізується най-

гіршим чином. Основною причиною є вплив динамічних факторів попиту і розподілу. Абсолютна ефективність економічного потенціалу буде досягнута тоді, коли зростаючий потенціал використовуватиметься найраціональніше, що сприятиме максималізації обсягу корисної продукції. За рахунок здатності ринкової економіки до саморегулювання здійснюється повне використання економічного потенціалу, а для цього потрібно розробити відповідні механізми реалізації потенціальних можливостей, забезпечуючи належний економічний ріст.

Таким чином, в сучасних умовах, коли більшість підприємств переживає глибоку економічну кризу через невміння ефективно використати економічний потенціал, особливо актуальним є розроблення системи показників кількісної та якісної оцінки елементів економічного потенціалу. Формування такої системи потребує окремого дослідження. А в його основу слід покласти структурний підхід, який, власне, дозволить проаналізувати рівень відповідності економічного потенціалу підприємства цілям, поставленим на перспективу.

1. Вводный курс по экономической теории. М., 1997. 2. Економіка підприємства: Підручник. У 2-х т./ За ред. С.Ф. Покропивного. К.; Донецьк, 1995. 3. Макконел Кэмпбелл Р., Брю Стэнли Л. Экономика: принципы, проблемы и политика. В 2-х т.: Пер. с англ. 11-го изд. М., 1992. 4. Основи економічної теорії / За ред. проф. Мочерного С.В. Тернопіль, 1993.

УДК 332.1 (447)

І.З. Крет, О.В. Майор, Д.Д. Яворська

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Досліджуються основні питання розвитку організаційних форм господарювання. Особлива увага приділяється розробленню організаційно-економічного механізму реструктуризації, яка охоплює як сферу управління, так і виробництво.

Исследуются основные вопросы развития организационных форм хозяйствования. Особое внимание уделяется разработке организационно-экономического механизма реструктуризации, охватывающей как сферу управления, так и производство.

Сучасний етап розвитку економіки характеризується перехідними процесами, які мають як відмінні, так і спільні риси, що виявляються в нестабільності й невизначеності всієї економічної ситуації. В умовах України здійснюється динамічна зміна конкурентного середовища, спостерігається посилення конкуренції вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання. Разом з тим, більшість вітчизняних підприємств неспроможна самостійно розробляти і здійснювати довгострокову стратегію економічного розвитку, оскільки немає ані ресурсів, ані досвіду господарювання в нових умовах, зумовлених становленням ринкової моделі господарювання. Перед підприємствами, особливо новоствореними в процесі роздержавлення (і часто супутної їй реструктуризації з виділенням у самостійні субпідприємства колишніх підрозділів підприємств), постає завдання адаптації до нових умов і виживання в конкурентній боротьбі.

Сутність цього підходу щодо вітчизняних надмонополізованих підприємств з їх надцентралізованими системами управління і здебільшого ще єдиною державною формою власності на засоби виробництва в умовах переходу від адміністративної до ринкової економіки полягає в розділенні (роздрібнюванні) підприємства, а отже, процесів виробництва й управління, та одночасному переході до змішаних форм власності. Делегування функцій управління і господарювання, закріплення їх за новими суб'єктами управління в умовах приватизації дозволяє підвищити рівень ділової активності, гнучкості, мобільності економічної системи будь-якого рівня та її елементів, їх адаптованість і життєздатність в умовах нестабільності і невизначеності. При здійсненні цих процесів слід керуватися тільки економічною доцільністю, тобто до розв'язання різних проблем підходити прагматично [1–2].

Метою створення адаптаційних механізмів реструктуризації організаційно-економічної і техніко-організаційної систем підприємства є забезпечення ефективного виробництва конкурентоспроможної продукції, стабільності розвитку на етапах переходу до ринку і в процесі його